

แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่

ผู้วิจัย

พระปลัดสมชาติ ศิริปรีชารักษ์¹

อาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ ดร.จุไรรัตน์ จุลจักรวัฒน์²

อาจารย์ ดร.สุชาติ ใจภักดี³

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาปัญหาการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาการดำรงตนแบบวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ และเพื่อเสนอแนะแนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู/บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 28 แห่ง จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 645 รูป/คน

ผู้ศึกษาใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ในการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาพบว่า

1. ปัญหาการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ปัญหาด้านบุคลากร ปัญหาด้านงบประมาณ ปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์และเครื่องอำนวยความสะดวก และปัญหาด้านการบริหารจัดการ
2. การดำรงตนแบบวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในระดับปานกลาง

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

² อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

³ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

3. แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ แบ่งเป็น 4 ด้านหลัก ได้แก่ การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม/โครงการภายในสถานศึกษา สนับสนุนความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและหน่วยงานภายนอก และการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

คำสำคัญ : การเสริมสร้างประชาธิปไตย, โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ABSTRACT

The purposes of this research was to study the problem of promoting democracy, student's democracy style and the guidelines for promoting democracy in Buddhist Academic Schools in Chiang Mai province. Data collected from 645 administrator, teacher, education officer and student in 28 Buddhist Academic Schools in Chiang Mai province.

Statistical analysis ; frequency, percentage, mean and standard deviation. The research results as follows ;

1. The problem of promoting democracy in Buddhist Academic Schools in Chiang Mai province had 4 items as follows ; officer, budget, material and management.
2. Student's democracy in Buddhist Academic Schools at a medium level.
3. The guidelines for promoting democracy in Buddhist academic schools had 4 items as follows ; development of teaching and learning process, use the participation in every activities, support the cooperation from person and other organization and provide the knowledge and understanding for everyone.

Keywords : Promoting democracy, Buddhist Academic Schools

บทนำ

ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 โดยคณะราษฎร ซึ่งประกอบด้วยข้าราชการ สายทหารบก ทหารเรือ และพลเรือน จำนวน 99 คน ภายใต้การนำของพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา นาวาตรีหลวงสินธุสงคราม และอำมาตย์ตรีหลวงประดิษฐมนูธรรม (คณิน บุญสุวรรณ, 2551 : 13) ร่วมกันยึดอำนาจการปกครองประเทศ นับเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่สุดในการเมืองการปกครองของไทย เพราะเป็นการเปลี่ยนจากระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบการปกครองโดยรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีเป้าหมายที่จะสถาปนาระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เป็นหลักในการปกครอง เมื่อคณะราษฎรทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้สำเร็จแล้ว ก็มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ.2475 เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ.2475 ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรก และเป็นกฎหมายที่ใช้ชั่วคราวหลังจากนั้นประเทศไทยก็ปกครองโดยมีรัฐธรรมนูญมาโดยตลอด แม้จะมีการยุบเลิกรัฐธรรมนูญบ้าง ก็เป็นการชั่วคราว ในที่สุดก็ต้องมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้นมาทดแทนเสมอไป การปกครองของไทยนั้นพยายามที่จะยึดหลักการปกครองโดยกฎหมาย คือ ให้มีบทบัญญัติ กฎเกณฑ์ กติกาที่แน่นอนเป็นแนวทางในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ประเทศไทยมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญและธรรมนูญการปกครองจนกระทั่งถึงฉบับปัจจุบันที่ประกาศใช้เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2550 รวมแล้ว 18 ฉบับ ทุกฉบับจะประกาศเจตนารมณ์ที่จะสร้างการปกครอง

แบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขขึ้น แม้บทบัญญัติของธรรมนูญแต่ละฉบับจะเป็นประชาธิปไตยไม่สมบูรณ์ตามหลักสากล เช่น ในทุกฉบับจะต้องมีสมาชิกรัฐสภาประเภทแต่งตั้งเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้แทนปวงชนชาวไทยร่วมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งอยู่เสมอ รัฐสภามีสมาชิกที่มาจากการแต่งตั้งทั้งหมดเป็นต้น ก็เป็นเพราะเหตุผลและความจำเป็นบางประการตามสถานการณ์ในขณะนั้น การพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศที่ยังไม่บรรลุผลตามเจตนารมณ์ ก็เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจอย่างชัดเจนในสถานการณ์ บทบาท สิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมในฐานะพลเมืองของประเทศ และสาเหตุสำคัญนั้นเกิดจากการที่ประชาชนขาดความรู้และความเข้าใจอย่างแท้จริงในเนื้อหาสาระและแก่นแท้ของประชาธิปไตย ความไม่เข้าใจในแนวคิดของ “ประชาธิปไตย” หรือไม่เข้าใจว่าประชาธิปไตยแท้จริงคืออะไร และมีความหมายอย่างไร ทำให้ประชาชนไม่ตระหนักในความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการบริหารดูแลประเทศชาติ การพัฒนาประชาธิปไตยของไทยจึงเป็นไปอย่างล่าช้า และบางครั้งไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่แท้จริง (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2552 : 1-2)

การพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศจะบรรลุผลตามเจตนารมณ์จึงควรมีการเสริมสร้างประชาธิปไตยสู่เด็ก เยาวชน โดยการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาสาระสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญ และหน้าที่ของพลเมืองที่ดี การส่งเสริมบทบาทสถาบันการศึกษาให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจในบทบาทของตนตามการปกครองในระบอบประชาธิปไตย คือ การให้

การศึกษาทั้งในด้านความรู้และการปฏิบัติตน เพราะการศึกษามีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังทัศนคติ สร้างค่านิยม ก่อให้เกิดความรู้ ความคิดเห็น ความเชื่อต่างๆ แก่ผู้เรียน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่สถานศึกษาต้องสนับสนุนและส่งเสริมบทบาทของสถานักเรียนในการเผยแพร่ความรู้เรื่องประชาธิปไตย ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของคณะกรรมการการเลือกตั้งที่ว่า ควรจะต้องพัฒนาประชาธิปไตยให้กับเด็กและเยาวชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญและเป็นทรัพยากรอันมีคุณค่าของประเทศ ซึ่งการพัฒนากลุ่มเป้าหมายดังกล่าวจะมีผลเชื่อมโยงไปยังภาคส่วนต่างๆ ของสังคมด้วย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ.2545 ได้ให้ความหมายของการศึกษาว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และมาตรา 7 ที่กล่าวว่า ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศ รวมทั้งให้มีการส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความ

สามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง การจัดการศึกษามุ่งเน้นความสำคัญทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อพัฒนาคนให้มีความสมดุล โดยยึดหลักผู้เรียนสำคัญที่สุด ทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ให้ความสำคัญต่อความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน และสังคมโลก รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข นอกจากนี้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 หมวด 4 หน้าที่ชาวไทย มาตรา 70 ระบุว่า บุคคลมีหน้าที่พิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามรัฐธรรมนูญนี้

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษานั้น เป็นการศึกษารูปแบบหนึ่งของการศึกษาคณะสงฆ์ เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดให้มีขั้นตอนตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ (กองพุทธศาสนศึกษา, 2549 : 1-2) สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายีมหาเถระ ปราบปรก) ว่า “การศึกษาทางโลกเจริญก้าวหน้ามากขึ้นตามความเปลี่ยนแปลงของโลก การศึกษาพระปริยัติก็จำเป็นต้องปรับตัวไปตามความเปลี่ยนแปลงของโลกบ้าง จึงเห็นสมควรที่จะมีหลักสูตรการเรียนพระปริยัติธรรมเพิ่มขึ้นอีกแผนกหนึ่ง คือ หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ศึกษาได้มีโอกาสบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ได้ทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป” กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาขึ้น เมื่อ 20 กรกฎาคม 2514 และระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2535 ปัจจุบันใช้ระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2546 โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้การศึกษาในโรงเรียนดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายศาสนจักรและฝ่ายบ้านเมือง กล่าวคือ ทางฝ่ายศาสนจักรก็จะได้ศาสนทายาทที่ดี มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ดำรงอยู่ในสมณธรรม สมควรแก่ภาวะสามารถธำรงและสืบต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญสถาพรต่อไป และถ้าพระภิกษุสามเณรเหล่านี้ลาสิกขาบทไปแล้ว ก็สามารถเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐได้หรือเข้ารับราชการสร้างประโยชน์ให้ก้าวหน้าให้แก่ตนเองและบ้านเมืองสืบต่อไป

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ซึ่งเป็นสถานศึกษาที่บริหารจัดการศึกษาให้กับพระภิกษุสามเณร ซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่จะเป็นกำลังสำคัญในการจะร่วมพัฒนาประเทศชาติต่อไป การพัฒนายกระดับคุณภาพการศึกษา ส่งเสริมสนับสนุนองค์กรศาสนาที่เป็นสถาบันหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการจะพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของคนในประเทศชาติ พระภิกษุสามเณรเหล่านี้จึงเป็นศาสนทายาทที่จำเป็นต้องได้รับการอบรม ปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้องเพื่อที่จะได้เป็นกำลังหลักในการพัฒนาสังคมแห่งคุณธรรม และเป็นการสร้างเสริมบทบาทหน้าที่ของพลเมืองที่ดี ตามระบอบ

ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สำหรับพระภิกษุ สามเณร ทั้งประเทศ มีจำนวน 361,524 รูป (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2553) ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดเชียงใหม่ มีพระภิกษุ สามเณร ทั้งสิ้นจำนวน 17,445 รูปสำหรับพระภิกษุสามเณร ที่อยู่ในสถานศึกษามีทั้งสิ้น 5,072 รูป ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 3,380 รูป ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 1,692 รูป และมีโรงเรียนพระปริยัติธรรมจำนวน 28 แห่ง ผู้บริหาร บุคลากรทางการศึกษา ครู/เจ้าหน้าที่ 403 รูป/คน (สำนักงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 5 ข้อมูล ณ 10 มิถุนายน 2554) จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการเสริมสร้างทำความเข้าใจ ตามสิทธิและหน้าที่พลเมืองที่ดีตามระบอบประชาธิปไตย และเป็นการช่วยเผยแพร่ความรู้เรื่องประชาธิปไตยตามบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ที่ต้องอบรมสั่งสอน ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมต่อไป การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย และการจัดบรรยายภาค และสภาพแวดล้อมที่เป็นประชาธิปไตยแต่การดำเนินการรณรงค์และส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนยังไม่ปรากฏผลเป็นรูปธรรม และเป็นไปอย่างต่อเนื่องมากนัก ซึ่ง (กรมสามัญศึกษา, 2536 : 32) ได้สรุปสาเหตุของปัญหาและอุปสรรคไว้ว่า “นอกเหนือจากหลักสูตรที่ใช้ในโรงเรียนมีเนื้อหาмаกจนครูไม่มีเวลาทำกิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตย แล้วยังพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและครูมีลักษณะอัตตาธิปไตย การบริหารโรงเรียนและการสอนในชั้นเรียน และครูยังไม่มี ความเข้าใจแท้จริงเกี่ยวกับประชาธิปไตย มองวิถีประชาธิปไตยเป็นเพียงรูปแบบกิจกรรมมากกว่า

วิถีประชาธิปไตย” สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุเมธ เจตปิยะวัฒน์ (2539, บทคัดย่อ) ที่พบว่า การส่งเสริมประชาธิปไตยในด้านการจัดองค์การบริหารในโรงเรียนมีระดับการปฏิบัติน้อย อาจกล่าวได้ว่า การส่งเสริมและให้ความรู้เรื่องประชาธิปไตยกับองค์กรสถาบันการศึกษาทางศาสนา พระสงฆ์จึงอาจกล่าวได้ว่ามีส่วนสำคัญในการทำหน้าที่อบรมให้ความรู้ ความเข้าใจ ที่ถูกต้องในเรื่องเกี่ยวกับประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การเป็นพลเมืองที่ดีกับประชาชน จึงทำให้เกิดความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากพระภิกษุ สามเณร เหล่านี้เป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมประชาธิปไตยไปสู่เด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญในการพัฒนาสังคม และประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาปัญหาการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาการดำรงตนแบบวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่

สมมติฐานในการวิจัย

1. ปัญหาการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ ปัญหาด้านบุคลากร และปัญหาด้านงบประมาณ
2. การดำรงตนแบบวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ระดับปานกลาง
3. แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้แก่ การส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้นักเรียน ครูผู้สอน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณแบบสำรวจ โดยการสำรวจจากกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (Sample Survey Research) เกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่

ประชากรกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ ผู้จัดการโรงเรียน จำนวน 28 รูป/แห่ง ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 28 รูป/แห่ง รองผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 28 แห่ง 49 รูป/คน รวมประชากรที่ศึกษาจำนวน 105 รูป/คน

กลุ่มตัวอย่าง จะเป็นการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multistage Random Sampling) ตามโอกาสหรือความน่าจะเป็น โดยกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่มซึ่งใช้ขนาดกลุ่ม

ตัวอย่างตามสูตรของ Taro Yamane (1973) คือ ครูผู้สอนบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ จำนวนทั้งสิ้น 170 รูป/คน

$$\text{สูตร } n = \frac{N}{1+N(e)^2}$$

เมื่อ n = ขนาดตัวอย่าง

N = จำนวนประชากร

e = ความคลาดเคลื่อนของกลุ่ม

ตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้กำหนดให้มีความคลาดเคลื่อนได้ร้อยละ 5 หรือ $e = .05$

แทนค่าสูตรได้ดังนี้

$$n = \frac{298}{1+298(0.05)^2}$$

$$= 170$$

ขนาดตัวอย่างของครูผู้สอนบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ในการวิจัยครั้งนี้ จำนวนทั้งสิ้น 170 รูป/คน

นักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวนทั้งสิ้น 370 รูป

$$\text{สูตร } n = \frac{N}{1+N(e)^2}$$

เมื่อ n = ขนาดตัวอย่าง

N = จำนวนประชากร

e = ความคลาดเคลื่อนของกลุ่ม

ตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้กำหนดให้มีความคลาดเคลื่อนได้ร้อยละ 5 หรือ $e = .05$

แทนค่าสูตรได้ดังนี้

$$N = \frac{5,072}{1+5,072(0.05)^2}$$

$$= 370$$

ขนาดตัวอย่างของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ ในการวิจัยครั้งนี้จำนวนทั้งสิ้น 370 รูป

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล (Instrumentation)

เครื่องมือสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสอบถาม (Questionnaires) ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการออกแบบจากเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้เป็นแบบสอบถามแบบปลายปิดและปลายเปิด (Closed-ended and Open-ended questions) มีลักษณะเป็นแบบสอบถาม จำนวน 3 ฉบับ ดังนี้

แบบสอบถาม ชุดที่ 1 ใช้เก็บข้อมูลจากผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ประกอบด้วย คำถาม 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา สูงสุด ประสบการณ์การทำงานในโรงเรียน และตำแหน่ง/หน้าที่ในโรงเรียน ลักษณะคำถามเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 การดำรงตนตามแบบวิถีที่ประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

(Rating Scale) ได้แก่ ระดับน้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก และมากที่สุด

ตอนที่ 3 ปัญหาการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended)

ตอนที่ 4 แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended)

แบบสอบถาม ชุดที่ 2 ใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ครู/บุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ประกอบด้วยคำถาม 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา สูงสุด และประสบการณ์การทำงานการสอนในโรงเรียน ลักษณะคำถามเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 การดำรงตนแบบวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ได้แก่ ระดับน้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก และมากที่สุด

ตอนที่ 3 ปัญหาการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended)

ตอนที่ 4 แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended)

แบบสอบถาม ชุดที่ 3 ใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนโรงเรียนพระ

ปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ประกอบด้วยคำถาม 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม อายุ กำลังศึกษาอยู่ในระดับใด และได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยในโรงเรียนอย่างไรบ้าง ลักษณะคำถามเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 การดำรงตนตามแบบวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ได้แก่ ระดับน้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก และมากที่สุด

ตอนที่ 3 แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended)

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม รวมถึงการศึกษาการดำรงตนแบบวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม และการศึกษาแนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบสำรวจ (Survey) โดยใช้แบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง (Structure Questionnaire) จำนวน 3 ฉบับ เก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูสอน และนักเรียน จากโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 28 แห่ง

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณได้ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ในการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากแบบสอบถามปลายเปิด วิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยการรวบรวมความคิดเห็นในการตอบผลการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ปัญหาด้านบุคลากร ปัญหาด้านงบประมาณ ปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์และเครื่องอำนวยความสะดวก และปัญหาด้านการบริหารจัดการ

2. การดำรงตนแบบวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในระดับปานกลาง

3. แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ แบ่งเป็น 4 ด้านหลัก ได้แก่ การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม/โครงการภายในสถานศึกษา สนับสนุนความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและหน่วยงานภายนอก และส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นสถานศึกษาที่จัดบริการด้านการศึกษาให้กับพระภิกษุ สามเณร ภายใต้การกำกับดูแล

ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ มีโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา รวม 28 โรงเรียน เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-3) จำนวน 6 โรงเรียน และเปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-6) จำนวน 22 โรงเรียน มีนักเรียนที่เป็นพระภิกษุและสามเณร รวม 5,072 รูป มีครู/บุคลากรทางการศึกษา รวม 298 คน (อ้างอิงข้อมูลจาก สำนักงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 5 ข้อมูล ณ 10 มิถุนายน 2554)

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ครั้งนี้ เก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรและกลุ่มตัวอย่างจำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และนักเรียน ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามสรุปได้ดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน และผู้จัดการโรงเรียน จำนวน 105 รูป/คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 89.52 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี และ 51-60 ปี จำนวนเท่ากัน รวมร้อยละ 70.48 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 54.29 มีประสบการณ์ทำงานในโรงเรียนเป็นระยะเวลา 11-15 ปี ร้อยละ 48.57 มีตำแหน่งรองผู้อำนวยการโรงเรียน ร้อยละ 46.66

2. ครู/บุคลากรทางการศึกษา จำนวน 170 รูป/คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 65.29 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี ร้อยละ 45.30 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 85.29 มีประสบการณ์ทำงานด้านการสอนเป็นระยะเวลา 6-10 ปี ร้อยละ 45.29

3. นักเรียน จำนวน 370 รูป ส่วนใหญ่เป็นสามเณร ร้อยละ 99.73 มีอายุระหว่าง

16-19 ปี ร้อยละ 55.41 กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-3) ร้อยละ 52.97 และมีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยในโรงเรียน โดยการเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 79.19

อภิปรายผล

1. การศึกษาปัญหาการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ เก็บข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษา และครู/บุคลากรทางการศึกษา พบว่า ปัญหาการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ปัญหาด้านบุคลากร ปัญหาด้านงบประมาณ ปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์และเครื่องอำนวยความสะดวก และปัญหาด้านการบริหารจัดการ ซึ่งความเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับความเห็นของครูผู้สอน โดยเห็นว่าปัญหาด้านบุคลากร ได้แก่ จำนวนบุคลากรของทางโรงเรียนมีอยู่น้อย ทั้งครูผู้สอน บุคลากรทางการศึกษาและเจ้าหน้าที่ จึงไม่สามารถรับผิดชอบโครงการ/กิจกรรมที่มีความต่อเนื่อง รวมถึงการขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียน ขาดความตระหนักและมองไม่เห็นความสำคัญของการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียน จึงมีส่วนสำคัญที่ทำให้การเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ขณะเดียวกันปัญหาด้านงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัด ไม่เพียงพอต่อการดำเนินกิจกรรมด้านการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง ขาดงบประมาณในการจัดซื้อจัดหาวัสดุอุปกรณ์และเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่ทันสมัย

สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากโรงเรียนพระปริยัติธรรมส่วนใหญ่ เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก มีทรัพยากรทางการบริหารอยู่อย่างจำกัด ทั้งด้านบุคลากรทางการศึกษาและด้านงบประมาณ จึงไม่เพียงพอต่อการบริหารโครงการ/กิจกรรมการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียน ทำให้การดำเนินกิจกรรมขาดความต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ในความเห็นของครู/บุคลากรทางการศึกษา เห็นว่า ปัญหาการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรมส่วนหนึ่ง เกิดจากปัญหาด้านการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ไม่ให้ความสำคัญต่อการดำเนินโครงการ/กิจกรรมการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนอย่างจริงจัง การบริหารโครงการ/กิจกรรมขาดความต่อเนื่อง ขาดการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ ขาดการกำหนดแผนและนโยบายที่เป็นรูปธรรม ขาดการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร ขาดการติดตามและประเมินผล และขาดการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จากผลการศึกษาข้างต้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของรัฐพนธ์ มากแสงศิริ (2548) ซึ่งพบว่า ปัญหาในการสร้างเสริมประชาธิปไตยในสถานศึกษา เกิดจากการบริหารจัดการของโรงเรียน และความคิดเห็นของครูผู้รับผิดชอบและผู้บริหารสถานศึกษา ส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่า บทบาทของผู้บริหารในการสร้างเสริมประชาธิปไตยในสถานศึกษา ควรมีการเตรียมวางแผนงานร่วมกับทุกฝ่าย มีการจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ ให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น มีการดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่องและจริงจัง มีการนิเทศติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ มีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบการนิเทศติดตามอย่างเหมาะสม และสร้างความ

สัมพันธ์กับชุมชนอย่างใกล้ชิด ขณะเดียวกันผู้บริหารควรเข้าไปเป็นที่ปรึกษาให้แก่ชุมชน มีการประเมินผลอย่างต่อเนื่องและนำผลการประเมินมาแก้ไขปรับปรุงพัฒนางาน และจัดให้มีการประเมินผลโดยคณะกรรมการ ซึ่งข้อเสนอแนะจากการวิจัยข้างต้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของวีระดา ชูลีกราน (2544) ซึ่งได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า แนวทางพัฒนาวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิถีชีวิตประชาธิปไตยในสถานศึกษา บุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี การพัฒนาวิถีชีวิตประชาธิปไตยต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ สม่าเสมอ และต่อเนื่อง ครูควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่ม ฝึกฝนให้นักเรียนได้คิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ และสามารถแก้ปัญหาบนพื้นฐานความถูกต้องและมีเหตุผลสนับสนุน สถานศึกษาต้องจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตย และผู้บริหารสถานศึกษาควรยกย่องผู้ที่ปฏิบัติตามวิถีชีวิตประชาธิปไตย จากการวิจัยข้างต้น แม้จะพบปัญหาการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ซึ่งเกิดจากทรัพยากรทางการบริหารที่มีอยู่อย่างจำกัด แต่ถ้าเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ/กิจกรรมตามหลักการประชาธิปไตย ย่อมทำให้การเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรมประสบผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การศึกษาการดำรงตนแบบวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ด้านนักเรียน พบว่า การดำรงตนแบบวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนพระ

ปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยโดยรวม 2.95) เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อแยกตามประเด็นที่ศึกษา พบว่า การดำรงตนแบบวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม อยู่ในระดับน้อย-มาก (มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.11-4.06) โดยกิจกรรมที่ได้ดำเนินการระดับมาก ได้แก่ การมีส่วนร่วมแนะนำให้เพื่อนปฏิบัติตนตามระเบียบวินัย หน้าที่ของการเป็นศาสนทายาทที่ดี มีอิสระในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองอย่างสร้างสรรค์ (มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.94-4.06) กิจกรรมที่ได้ดำเนินการระดับปานกลาง ได้แก่ การมีส่วนร่วมและสนับสนุนกิจกรรมการจัดตั้งสภานักเรียน การมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมวันรัฐธรรมนูญ การลงคะแนนการเลือกตั้งประธานนักเรียนและทีมงาน การมีส่วนร่วมและสนับสนุนการเลือกตั้งหัวหน้าห้อง การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น แล้วนำความคิดเห็นที่ดีที่ถูกต้องมาเป็นแนวทางปฏิบัติ การส่งเสริมให้ปฏิบัติตามเสียงข้างมาก แต่ก็ให้เกียรติเสียงข้างน้อย การเข้าร่วมกิจกรรมของสภานักเรียนที่เป็นแบบอย่างประชาธิปไตยอยู่เสมอ และได้รับการส่งเสริมให้รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย (มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.99-3.31) ส่วนกิจกรรมที่มีการดำเนินการระดับน้อย ได้แก่ การมีส่วนร่วมแนะนำให้เพื่อนปฏิบัติเรื่องการเคารพสิทธิของบุคคล ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น การรณรงค์การเลือกตั้งประธานนักเรียนและกรรมการนักเรียนอย่างสุจริต มีการจัดบอร์ดประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่พลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย มีส่วนร่วมและสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มเพื่อบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และมีส่วนร่วมเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ตามระบอบประชาธิปไตยกับศรัทธาประชาชนทั่วไป (มีค่า

เฉลี่ยระหว่าง 2.11–2.32) ตามลำดับ จากผลการศึกษาข้างต้น โรงเรียนควรนำหลักการของการดำรงตนวิถีประชาธิปไตยมาใช้เสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรมมากขึ้น ซึ่งตามหลักการดังกล่าว ทินพันธ์ นาคะตะ (2543ค, 63) กล่าวถึงสถาบันการศึกษาว่าเป็นสถาบันสำคัญที่ให้ทั้งความรู้ ทักษะ ประสพการณ์ และการอบรมกล่อมเกลাজิตใจแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา การที่คนเราจะมีจิตใจประชาธิปไตยได้ ย่อมต้องอาศัยการถ่ายทอดความรู้และการปลูกฝังจากสถาบันการศึกษาด้วย กล่าวเน้นในด้านความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน นอกจากครูจะมีหน้าที่ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการ วิธีการ และวัตถุประสงค์ของการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามหลักสูตรแล้ว ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตส่วนหนึ่งน่าจะได้รับการส่งเสริมให้มาก เช่นเดียวกับแนวคิดการสร้างเสริมและการเรียนรู้ในโรงเรียนของนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2531, 6–9) กล่าวว่า การสร้างเสริมและการเรียนรู้ในโรงเรียนนั้นไม่ได้อบรมสั่งสอนแต่เพียงความรู้ในทางทักษะที่เกี่ยวกับการอ่าน การพูด การฟัง และการเขียนเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการอบรมสั่งสอนในเรื่องที่เกี่ยวกับอุดมการณ์ อุดมการณ์เหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวเนื่องกับความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับชวรัตน์ คັນสยะวิสัย (2525, 68) ที่เห็นว่าโรงเรียนมีความสำคัญรองจากสถาบันครอบครัว โรงเรียนเป็นสถาบันที่ให้ความรู้หล่อหลอมชีวิตจิตใจของนักเรียน เพราะนักเรียนจะฟังครูมากกว่าพ่อแม่ ดังนั้นจึงเป็นโอกาสที่โรงเรียนจะฝึกสอนและถ่ายทอดความรู้ด้านประชาธิปไตยอย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการปกครอง อุดมการณ์ หรือวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

3. การศึกษาแนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ เก็บข้อมูลทั้งจากผู้บริหารสถานศึกษา ครู/บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียน โดยแบ่งแนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม เป็น 4 ด้าน ได้แก่ การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม/โครงการภายในสถานศึกษา สนับสนุนความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และหน่วยงานภายนอก และส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม ให้ความเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยเสนอแนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน ควรพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมประชาธิปไตย กำหนดกิจกรรมเสริมสร้างประชาธิปไตยเข้าในหลักสูตรของโรงเรียน จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้แต่ละรายวิชา โดยสอดแทรกกิจกรรมเสริมสร้างประชาธิปไตยให้แก่ผู้เรียน จัดการเรียนการสอนโดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จัดกิจกรรมเสริมสร้างประชาธิปไตยทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนได้ศึกษาหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการประพฤติปฏิบัติตนตามหลักประชาธิปไตย ด้านการส่งเสริมกิจกรรมภายในสถานศึกษา ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการสร้างบรรยากาศประชาธิปไตยในโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาให้การสนับสนุนโครงการ/กิจกรรมการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง กำหนดแผนและนโยบายอย่างเป็นรูปธรรม มอบหมายหน้าที่ให้แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษาในการ

ดูแลโครงการ/กิจกรรมตามความถนัดและความสามารถของแต่ละบุคคล จัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอและทั่วถึง ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่สำคัญและจำเป็น อบรมให้ความรู้แก่นักเรียน ครูผู้สอนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ให้ความตระหนัก เห็นคุณค่า และเพิ่มความเข้าใจถึงกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียน บูรณาการการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ เปิดโอกาสให้ครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียน ได้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมต่างๆ และส่งเสริมความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งจากการรวบรวมความเห็นของกลุ่มตัวอย่างนักเรียน เสนอว่า ควรพัฒนาระบบการสอน และกระบวนการจัดกิจกรรมการสอนที่เสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียน มีการจัดกิจกรรมการสอนที่ปลูกฝังให้นักเรียนตระหนักในเรื่องสิทธิและเสรีภาพตามหลักประชาธิปไตย ให้นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ปรัชญาหรือยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและกล้าแสดงออกโดยเสรี ส่งเสริมให้นักเรียนกล้าแสดงออกและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น จัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบกลุ่มเพื่อฝึกให้นักเรียนร่วมมือกันทำงาน ส่งเสริมการแสดงความคิดเห็นในรูปแบบประชาธิปไตย ฝึกให้นักเรียนมีการประชุมกัน และการยกมือให้คะแนนเสียง จัดการเรียนการสอนโดยกระบวนการกลุ่ม เปิดโอกาสให้นักเรียนมีการแสดงความคิดเห็นและร่วมเสนอแนะเกี่ยวกับการเรียนการสอน สอดแทรกเนื้อหาการดำรงตนบนวิถีประชาธิปไตยในการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในวิถีประจำวันได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ส่งเสริมการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยภายในสถานศึกษาให้มากขึ้น และจัดสภาพบริบท

โรงเรียนให้เหมาะสมกับการเสริมสร้างประชาธิปไตย ผลการศึกษาข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิดของวรรณา ช่องดารากุล (2537, 23) กล่าวถึงหน้าที่ของโรงเรียนที่มีส่วนเสริมสร้างบุคลิกภาพแบบประชาธิปไตย โดยอาศัยลักษณะการจัดกิจกรรม 4 แบบ คือ การแนะแนว เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตย สร้างบรรยากาศประชาธิปไตย กิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมประชาธิปไตย และกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมประชาธิปไตย เช่นเดียวกับข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัยของสุเมธ เจตปิยะวัฒน์ (2539) และสุรเชษฐ์ เปาวัลย์ (2545) พบว่า การสร้างเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน แบ่งเป็น 4 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย ด้านการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เป็นประชาธิปไตย และด้านการจัดองค์การบริหารให้มีลักษณะเป็นประชาธิปไตย สอดคล้องกับแนวคิดของประทีป สยามชัย (2526, 5) เห็นว่าโรงเรียนมีบทบาทในการถ่ายทอดวัฒนธรรมและสังคม และรับหน้าที่ในการสร้างสรรค์พฤติกรรมใหม่ๆ เช่น กระบวนการทางประชาธิปไตย การทำงานเป็นกลุ่ม การกล้าแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม ตลอดจนพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมต่างๆ เป็นต้นว่า ความขยัน ความอดทน ความเสียสละ ความมีน้ำใจนักกีฬา เช่นเดียวกับข้อคิดเห็นของชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2516, 164–169) ได้เสนอแนะแนวทางปลูกฝังประชาธิปไตยในโรงเรียน ต้องอบรมสั่งสอนนักเรียนให้เกิดความเจริญอกงามทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และเจตคติเกี่ยวกับวัฒนธรรมประจำชาติไทย โดยเฉพาะเนติธรรม คติธรรม และสทธรรม นักเรียนจะต้องตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของแต่ละบุคคล

เข้าใจในหลักเศรษฐกิจ และเห็นพ้องตามหลักดังกล่าว ซึ่งความเจริญของงานในด้านเหล่านี้ จะทำให้นักเรียนรู้จักยอมรับนับถือปัจเจกชน และทำให้สามารถดำรงตนในสังคมเยี่ยงปัจเจกชนตามอุดมคติของประชาธิปไตย ต้องเสริมสร้างคุณภาพของนักเรียนในด้านความเป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความเชื่อในวิธีแห่งปัญญา อันเป็นขบวนการแก้ไขปัญหาอย่างมีระบบ ส่งสอนอบรมให้นักเรียนเกิดความเจริญของงานทุกๆ ด้านเกี่ยวกับกระบวนการแบบกลุ่มในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ของสังคม อบรมให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในบทบาทของผู้นำและลักษณะผู้นำที่ดี ชี้นำและตระหนักถึงความจำเป็นที่นักเรียนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมต่างๆ ของสังคม มุ่งให้นักเรียนเกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของการกำหนดนโยบายหรือพฤติกรรมของสังคมโดยใช้เสียงส่วนใหญ่ ส่งสอนอบรมให้นักเรียนเกิดความเจริญของงานในด้านความรู้ เห็นคุณค่าของการดำรงรักษาสถาบัน ซึ่งการที่โรงเรียนจะดำเนินการและปฏิบัติการกิจดังกล่าว ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีและได้ผลสมบูรณ์ ต้องเกิดจากความร่วมมือจากทุกฝ่าย

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบปัญหาในการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ซึ่งพบว่าความขาดแคลนในด้านทรัพยากรทางการบริหารเป็นสาเหตุสำคัญของการบริหารที่ไม่เต็มประสิทธิภาพ ทำให้การดำเนินกิจกรรม/โครงการต่างๆ ขาดความต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งงบประมาณและบุคลากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เนื่องจากเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก อย่างไรก็ตาม

เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการปรับปรุงและพัฒนาระบบการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

1. ควรมีการศึกษาวิจัยการส่งเสริมประชาธิปไตยในลักษณะเชิงลึกเฉพาะพื้นที่ในแต่ละอำเภอ เพื่อใช้เป็นแนวทางการพัฒนาและเสริมสร้างประชาธิปไตยให้ดียิ่งขึ้น

2. ควรมีการวิจัยผลสัมฤทธิ์ของการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวิธีการประชาธิปไตยของแต่ละโรงเรียนรวมถึงกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

3. ควรศึกษาแนวทางพัฒนาระบบการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

บรรณานุกรม

- กองพุทธศาสนศึกษา, สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **ทำเนียบโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา**. กรุงเทพฯ : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2549.
- คณิน บุญสุวรรณ. **รัฐธรรมนูญไทย**. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, 2551.
- ศีกฤทธิ ปราโมช, ม.ร.ว. **ประชาธิปไตยของไทย**. กรุงเทพฯ : อมรการพิมพ์, 2518.
- คณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. **สำนักนายกรัฐมนตรี. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545, 2545.**
- คณะกรรมการการเลือกตั้ง, สำนักงาน. **คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักงาน. คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตย สำหรับครูสอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6.** กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด สหยาบล้อกและการพิมพ์, 2552.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. **14 ตุลา วันประชาธิปไตย : บันทึกตำนาน 14 ตุลาคม 2516 ฉบับเยาวชน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มูลนิธิเด็ก : คณะกรรมการประสานงาน 30 ปี 14 ตุลาภาคประชาชน, 2551.
- ทินพันธ์ นาคตะ. **ประชาธิปไตย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด สหยาบล้อกและการพิมพ์, 2543.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. **การศึกษาเพื่อฟื้นฟูศักยภาพของชุมชน ในทิศทางหมู่บ้านไทย**. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์, 2531.
- ประทีป สยามชัย. **โอกาสทางการศึกษาของนักเรียนประถมศึกษาในเขตอำเภอกำแพงแสน**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ, 2526.
- รัฐพงษ์ มากแสงสิริ. **การศึกษาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมประชาธิปไตย ตามทัศนะของครูผู้รับผิดชอบและผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษานครราชสีมา เขต 5. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา), มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 2548.**
- วรรณ ช่องดารากุล. **“บทบาทของโรงเรียนในการเสริมสร้างบุคลิกภาพประชาธิปไตย”**. **แนว**. ปีที่ 28, ฉบับที่ 152 (เมษายน-พฤษภาคม 2537), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพฯ, 2537.
- วีรดา ชูลีกราน. **แนวทางการพัฒนาวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา), มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2544.**
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. **การเผยแพร่รัฐธรรมนูญและพัฒนาวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2540.
- สุรเชษฐ์ เปาวัลย์. **การส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายอำเภอเมืองเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการสอนสังคมศึกษา, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.**

สุเมธ เจตปิยะวัฒน์. การสร้างเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนสารภีพิทยาคม ตามการรับรู้
ของอาจารย์และนักเรียน. การค้นคว้าแบบอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหาร
การศึกษา, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. แนวทางการจัดการศึกษาตามหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550.